

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης βρήκε τις τρεις ελληνόγλωσσες εφημερίδες της να απαγορεύεται από τους Τούρκους να εκδοθούν και τους ιδιοκτήτες τους να αρνούνται να τις ξαναεκδώσουν με τουρκικό καθεστώς. Όμως ήταν έτοιμες να υποδεχθούν πανηγυρικά τον ελληνικό στρατό, που είχε πλησιάσει στα Γιαννιτσά. Η "Νέα Αλήθεια", η "Μακεδονία" και το "Εμπρός" εκδόθηκαν με πανηγυρικές τις πρώτες σελίδες τους, με καλλιτεχνικές συνθέσεις, με ενθουσιώδη αρθρογραφία και με λεπτομερέστατες περιγραφές.

Δεν διασώθηκαν φύλλα και δεν υπάρχουν πληροφορίες για την παρουσίαση της απελευθερώσεως της Θεσσαλονίκης από τις τουρκικές/τουρκόγλωσσες, τις εβραιόγλωσσες και από τις βουλγαρόγλωσσες εφημερίδες οι οποίες φαίνεται ότι δεν υποδέχθηκαν ανάλογα με τις ελληνόγλωσσες/ελληνικές τη λήξη της τουρκικής κυριαρχίας, όπως θα αναφερθεί στο κεφάλαιο για τις ξενόγλωσσες εφημερίδες.

Οι ελληνόγλωσσες εφημερίδες συμμορφώθηκαν αμέσως με τις υποδείξεις της ελληνικής διοικήσεως και χρησιμοποίησαν μετριοπαθή γλώσσα¹. Όπως ανέφερε στις 5 Νοεμβρίου 1912 προς το Υπουργικό Συμβούλιο ο αντιπρόσωπος της Κυβερνήσεως στη Μακεδονία και υπουργός Δικαιοσύνης Κων. Ρακτιβάν² "η δημοσιογραφία εξ α-

---

1. Υπουργείον Στρατιωτικών: "Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους Βαλκανικούς πολέμους". Τόμος Α'. Παράρτημα. Έκδοση 1932. Δημοσιεύονται αναφορά του Κ. Ρακτιβάν της 4 Νοεμβρίου 1912 (έγγραφο αρ. 1374) και τηλεγράφημα του Διαδόχου Κωνσταντίνου, της 3 Δεκεμβρίου 1912 (έγγραφο αρ. 1421) για τις σχέσεις με τους Βουλγάρους.

2. Κων. Ρακτιβάν: "Έγγραφα και σημειώσεις εκ της πρώτης Ελληνικής Διοικήσε-

φορμής ανυποστάτων διαδόσεων και εκ φυλετικού ανταγωνισμού [...] εξήπτε τα πνεύματα" και "συνεστήθη εντονώτατα εις τους συντάκτας να μεταβάλλωσι τον τόνον της τοιαύτης αρθρογραφίας, προς ο αι ελληνικαί εφημερίδες παρακρήμα συνεμορφώθησαν", ενώ δεν συνέβη το ίδιο -τουλάχιστον- με μία εβραϊόγλωσση και μία βουλγαρόγλωσση, που παραπέμφθησαν αμέσως στις αρμόδιες στρατιωτικές αρχές.

Εξ άλλου σε συνέντευξη του στη γαλλόγλωσση εβραϊκή εφημερίδα της Θεσσαλονίκης "Α' Εντεπαντάν" ο Ρακτιβάν³ ανέφερε: "συνιστώ εις τον τύπον άνευ διακρίσεως ν' αποφεύγει προσεκτικώτατα παν ότι δύναται να ερεθίση εν των στοιχείων του πληθυσμού κατά του άλλου. Ουδόλως αντιτίθεμαι εις την δημοσίευσιν ειδήσεων ακριβών και ειλικρινώς εξηλεγμένων, πλην, εννοείται, των στρατιωτικών ειδήσεων, αλλά κατακρίνω σφόδρα τους δημοσιογράφους οίτινες γίνονται ηχώ σκανδαλωδών ειδήσεων". Και κατέληγε αναφερόμενος ειδικά στη Θεσσαλονίκη και στον Τύπο της: "Εάν εις άλλας χώρας ένθα η γλώσσα είναι ομοιογενής, ο τραυματίζων είναι και ο θεραπεύων, ο βλάπτων συνάμα και ο επανορθών, δεν έχει ούτως ενταύθα. Μία εφημερίς δεν απευθύνεται ενταύθα ει μη προς τμήμα του πληθυσμού και εις περίπτωσιν πολεμικής η αυτή ομάς του πληθυσμού θ' ακούη αιωνίως τον αυτόν ήχον κώδωνος..."

Ας σημειωθεί ότι ο νεαρός τότε και πασίγνωστος επί δεκαετίες νόμος ΔΞΘ'/1912 "Περί καταστάσεως Πολιορκίας" και ένα σχετικό Βασιλικό Διάταγμα καθόριζαν τα της κυκλοφορίας των εφημερίδων και απαγόρευαν⁴ "την έκδοσιν παραρτημάτων (...), την ανακοίνωσιν πληροφοριών περί των έργων, της κινήσεως, της συνθέσεως, της δυνάμεως των διαφόρων σωμάτων, της διατροφής, της υγειονομικής καταστάσεως, του διορισμού ανωτέρων αρχηγών, της μεταφοράς υ-

ως της Μακεδονίας, 1912-13", έκδοση Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, 1951 σελ. 23.

3. Δημοσιεύθηκε στις 26 Νοεμβρίου 1912. Βλέπε Κ. Ρακτιβάν, όπου παραπάνω, σελ. 38 κ.ε.

4. Βλέπε Μανώλης Κανδυλάκης: "Η Λογοκρισία στις εφημερίδες της Θεσσαλονίκης", εισήγηση στο ΙΓ' Συνέδριο της Εταιρείας Ελλήνων Ιστορικών, Θεσσαλονίκη 1992. Βλέπε Πρακτικά του Συνεδρίου, σελ. 569-589.

λικού (...). Εξαιρούνται αι πληροφορίες, ας ήθελον παράσχει (...) όσον αφορά τον εν τη στρατιωτική ζώνη [Τύπον] αι αυτόθι στρατιωτικάί αρχαί. Απαγορεύεται η παραμόρφωσις των πληροφοριών τούτων ως και η δημοσίευσις άρθρων ή εικόνων (...), δι' ων σκοπείται αρνητική επίδρασις επί του πνεύματος στρατού και λαού (...), η δημοσίευσις πληροφοριών (...) περί γενομένου ή παρασκευαζομένου ανταρτικού κινήματος εκ μέρους μη ελληνικού πληθυσμού (...) αν μη δοθεί επίσημος προς τούτο άδεια"⁵.

Περίληψη της εγκυκλίου αυτής περιλαμβάνεται στη διαταγή της 11ης Νοεμβρίου 1912 του στρατιωτικού διοικητή της Θεσσαλονίκης Πρίγκηπα Νικολάου, που τοιχοκολλήθηκε σε κεντρικά μέρη της πόλεως και η τοιχοκόλληση αυτή επαναλήφθηκε μετά από ένα μήνα (στις 10 Δεκεμβρίου) "επειδή παρετηρήθη ότι πολλοί καινούσπουδοι δημιουργούσι και υποβάλλουσι ψευδείς, πολλάκις δε, και απαισίους θρύλους, προκαλούντες απόπους συγκινήσεις και αδημονίας του κοινού (...)"⁶.

Όμως φαίνεται ότι η ελληνική διοίκηση δεν ήταν ικανοποιημένη ούτε από τις ελληνόγλωσσες εφημερίδες. Σε εμπιστευτικό τηλεγράφημα του πρώτου νομάρχη Θεσσαλονίκης Περ. Αργυρόπουλου, που διασώζεται στο Ιστορικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών με ημερομηνία 28 Νοεμβρίου 1912 αναφέρεται⁷ και το εξής καθόλου κολακευτικό σχόλιο για τον ελληνικό Τύπο: "Αι ενταύθα εκδιδόμεναι εφημερίδες, ανήκουσαι εις κόμματα δεν είναι δυνατόν να εξυπηρετήσωσι τα ημέτερα συμφέροντα" και συνιστούσε ότι "η έκδοσις νέας εφημερίδος επιβάλλεται". Όμως το Υπουργείο Εξωτερικών αμέσως την επόμενη ημέρα εξήτησε με τηλεγράφημα προς το Γραφείο Τύπου να γίνει συνδρομητής και των τριών εφημερίδων (καθώς και της γαλλόγλωσσης "Λ' Εντεπαντάν") αλλά και να του

5. Βλέπε Εγκύκλιο 522/10-10-1912, όπως δημοσιεύεται στο βιβλίο του Κων. Ρακτιβάν, που αναφέρθηκε, σελ. 98.

6. Βλέπε τα κείμενα στο παραπάνω βιβλίο του Κ. Ρακτιβάν, στις σελ. 101 κ.ε.

7. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, έτος 1912, Φάκελος Δ' 100. "Τύπος-Εσωτερικός εν γένει", τηλεγράφημα 28 Νοεμβρίου 1912.

σταλούν όσα φύλλα τους εκδόθηκαν από την απελευθέρωση μέχρι τότε⁸.

Οι ισχυρισμοί του Περ. Αργυρόπουλου φαίνεται να είναι και άδικοι και ανακριβείς. Οι εφημερίδες, ελληνικές και οι μεγαλύτερες ξενόγλωσσες, "δεν γνώριζαν" τι σημαίνει πολιτικό κόμμα. Ο Κων. Βελλίδης, κατά την διήγηση του Αλεξ. Ωρολογά δεν συμφωνούσε να υποστηρίξει η εφημερίδα του ένα μόνο κόμμα⁹, ο δε Ιωάν. Κούσκουρας είχε έντονη την εθνική συνείδηση, αλλά επιπλέον υποστήριζε τον πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο. Εξ άλλου κατά την περίοδο αυτή η εθνική ομοψυχία και οι εθνικοί λόγοι και ακόμη ο ενθουσιασμός από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης και τις νίκες του πολέμου, δεν άφηναν περιθώρια αντιπολιτεύσεως και αντικυβερνητικής πολιτικής!

Ας σημειωθεί ότι μετά από λίγες ημέρες η ελληνική διοίκηση εξέδωσε τη γαλλόγλωσσα εφημερίδα "Λα Λιμπερτέ" (=η ελευθερία), αφού με το ζωηρό ενδιαφέρον του Κ. Ρακτιβάν εξασφαλίστηκε η ειδησεογραφική δικτύωση της με τις διπλωματικές υπηρεσίες, όπως θα αναφερθεί στο σχετικό κεφάλαιο. Όμως, η έκδοση αυτή έγινε λόγω της ανάγκης ενημερώσεως του πολύγλωσσου πληθυσμού της Θεσσαλονίκης για τις ελληνικές απόψεις και αποφάσεις.

Αρκετές ημέρες μετά από την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, στις 18 Νοεμβρίου, όταν αντιμετωπίστηκαν οι πρώτες δυσκολίες της διοικήσεως, ο Βασιλεύς Γεώργιος Α' κάλεσε στην οικία που διέμενε, στη Βίλλα Χατζηλαζάρου, (στη παραλία κοντά στη λεωφορειακή σήμερα στάση Γεωργίου) τους ιδιοκτήτες των τριών ελληνικών εφημερίδων, που εκδίδονταν στη Θεσσαλονίκη¹⁰. Την επίσκεψη αυτή διηγούνται με γλαφυρότητα ο Βασ. Μεσολογγίτης¹¹ και ο Νικ.

8. Ιστορικό Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών, έτος 1912, Φάκελος 61, Υποφάκ. 1, έγγραφο της 30 Νοεμβρίου 1912.

9. Αλεξ. Ωρολογάς: "Ιστορία της Θεσσαλονίκης" στην εφημερίδα "Ελληνικός Βορράς", της 18 Οκτωβρίου 1961.

10. Ο Γ. Αναστασιάδης: ("Η Θεσσαλονίκη των εφημερίδων", σελ. 48) γράφει ότι η πρόσκληση είχε συμβολική σημασία και υποδηλώνει την επίσημη αναγνώριση της προσφοράς του Τύπου στους εθνικούς αγώνες.

11. Βασ. Μεσολογγίτης: "Η δημοσιογραφία εις την Θεσσαλονίκη", στην εφημερίδα "Ελεύθερος Μακεδονικός Τύπος", στις 5 Απριλίου 1934 κ.ε.

Σφενδόνης¹², οι οποίοι έζησαν -ιδίως ο πρώτος- από κοντά το γεγονός. Γράφει ο Β. Μεσολογγίτης: "Ολίγες ημέρας μετά την είσοδο και την εγκατάσταση του Βασιλέως Γεωργίου εις την Θεσσαλονίκη, ο αυλάρχης του ειδοποίησε τους διευθυντάς των Ελληνικών εφημερίδων ότι ο Μονάρχης ευηρεστείτο να τους δεχθεί εις ακρόασιν και όφειλον να εμφανισθούν με επίσημον ένδυμα την επομένην στις δέκα παρά τέταρτον προ μεσημβρίας εις την βίλλαν Χατζή Λαζάρου, που εχρησίμευεν ως ανάκτορον. Όταν του ανακοίνωσα την πρόσκλησιν, η οποία είχε διαβιβασθή εις εμέ, ο Βελλίδης επήγε να πετάξη από την χαράν του. Αλλά μετά τας πρώτας αναφωνήσεις χαράς μ' ηρώτησε με κάποιαν ανησυχίαν.

-Δεν μου λες; τί σου είπαν, θα προσκληθούν και οι άλλοι Διευθυντές;

- Φυσικά και οι τρεις, του απήντησα.

- Και ο Οικονομίδης λοιπόν; (...) Όστε όλοι ένα θα γίνουμε τώρα... Ας είναι. Θα τον κανονίσω εγώ...

- Ποιόν; τον ...Βασιλέα; ηρώτησα.

- Όχι. Τον Οικονομίδη...

Αλλά αμέσως εγεννήθη ένα ζήτημα σοβαρόν: η παρουσίασις θα εγένετο με επίσημον ένδυμα. Επήγαμε στου Στάϊν. Καπέλλο ψηλό βρήκαμε αμέσως στα μέτρα. Φράκο όμως και παπούτσια εδυσκολευθήκαμε να ταιριάσουμε. Το μεγαλειότερο νούμερο του φράκου ήρχετο μικρό στους ογκώδεις ώμους του μακαρίτη. Εδέησε λοιπόν να ανοιχθή και να ξαναραφή επειγόντως ένα φράκο. Παπούτσια όμως λουστρίνια εστάθη αδύνατον να ευρεθούν στου Στάϊν στα πόδια του Βελλίδου και διότι τα πόδια του ήταν μεγάλα και χονδρά και διότι φορούσε κάτι βλάχικα καλτσούνια, που του προσέθεταν άλλους δύο πόντους (...). Επιτέλους κάπου ανακαλύψαμε ένα ζευγάρι, που εταίριαζεν οπωσδήποτε. Έτσι ντυμένος ο Βελλίδης επέβη άμαξης ανοικτής και εξεκίνησε δια την βίλλαν Χατζηλαζάρου. Αλλά μόλις η άμαξα του έφθασεν εις τον Λευκόν Πύργον συνήντησε άλλην άμαξαν, της οποίας επέβαινεν ο μακαρίτης Κούσκουρας εν επι-

12. Νίκος Σφενδόνης: "Οι ιδιοκτήται των εφημερίδων παρουσιάζονται εις τον Βασίλεα Γεώργιον Α'", εφημερίδα "Μακεδονία" στις 26 Οκτωβρίου 1962, όπως αναδημοσιεύεται στο "Μακεδονικόν Ημερολόγιον" του 1963, σελ. 115.

σήμω περιβολή επίσης. Ο Βελλίδης διέταξε τότε τον αμαζάν του να κτυπήσει τα άλογα και να προηγηθή της αμάξης του Κούσκουρα. Ενόμιζεν ότι ο Βασιλεύς θα τους δεχθή χωριστά τον καθένα και με την σειράν που θα φθάσουν και ήθελε να είναι ο πρώτος που θα τύχη της υψηλής τιμής. Αλλά καθώς έτρεχε από ρυτήρος η άμαξα η φέρουσα τον Βελλίδην και την σπουδήν του, ευρέθη προ της αμάξης, της οποίας επέβαινεν ο Οικονομίδης επίσης ντυμένος επισήμως.

- Κτύπα αμαζά, είπε πάλι ο Βελλίδης εις τον ηνίοχον του. Να περάσης και αυτή την άμαξα.

Αλλ' ο Οικονομίδης δεν εννούσε να μείνη οπίσω. Διέταξε και αυτός τον αμαζάν να κτυπήσει. Και τότε οι διαβάται της λεωφόρου Πύργων, όπως ελέγετο τότε η Λεωφόρος Δημοκρατίας [η σημερινή Βασιλίσσης Όλγας], ευρέθησαν έκπληκτοι προ μιάς απροσδοκίτου αρματοδρομίας. Δύο αμάξια ανοικτά φέροντα δύο χονδρούς κυρίους με ψηλά καπέλλα έτρεχαν από ρυτήρος αμιλλώμενα ποιά να περάση τον άλλο.

Επί τέλους τα αμάξια έφθασαν προ της πύλης της βίλλας. Πρώτο του Βελλίδη και ευθύς αμέσως του Οικονομίδη. Το του Κούσκουρα είχε πολύ ρετάρδο.

- Αμ' τι νόμισες κυρ Αντώνη, είπε ο Βελλίδης εις τον Οικονομίδην, θα σ' άφηνα να φθάσης πρώτος. Έφθασα πρώτος και πρώτος θα μπω στον Βασιλιά.

- Αυτό θα το ιδούμε, απήντησεν ο Οικονομίδης.

Αλλά τότε ήρχισε ένα άλλο αγώνισμα μεταξύ των δύο συναδέλφων (...). Και επειδή δεν ημπορούσαν να τρέξουν, διότι οι φρουροί στρατιώται και οι αξιωματικοί που πηγαινοήρχοντο θα τους έπαιρναν για τρελλούς, ήρχισαν ένα βάδην που ολίγον ήθελε να γίνη τροχάδην.

Έφθασαν επιτέλους και οι δύο και εγένοντο δεκτοί από τον αξιωματικόν της υπηρεσίας, ο οποίος τους ωδήγησεν εις το υπασπιστήριον. Ο υπασπιστής μόλις τους είδε εκύτταξε το ρολόγι του.

- Ηλθατε ένα τέταρτο πριν, κύριοι, τους είπεν, αλλά καθήστε.

Ο υπασπιστής, ο μακαρίτης συνταγματάρχης Σκουμπουρδής, τους έκαμε μιά μικρή θεωρία:

- Μόλις μπήτε θα χαιρετήσητε ευλαβώς.